

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TO'LOV INFRATUZILMASINI SHAKILLANISHI VA RIVOJLANISH DINAMIKASI: TARIXIY, ILMIY HAMDA BOZOR TAHLILI	32
A.A. Akbarov, X.R. Aliyev	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BUXGALTERIYA HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI VA ULARNING IQTISODIY AHAMIYATI.....	42
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
TURIZM KORXONALARINING INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA MOLIYAVIY AKTIVLARINING ROLI.....	47
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKOLOGIK SOLIQLAR VA TO'LOVLAR TIZIMI TAHLILI	53
Sadullayev Rasulbek Palvanbayevich, Abdolnizozov Murodbek Madiyarovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA IJTIMOYIY HIMOYA TIZIMINI MOLIYALASHTIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISHLAR VA TIZIMGA KIRITILAYOTGAN O'ZGARISHLAR.....	59
Kasimova Gulyar Axmatovna, Aripova Kamola Botir qizi	
MINTAQAVIY RIVOJLANISHNI KOMPLEKS BAHOLASH VA PROGNOZLASHDA EKONOMETRIK VA SUN'IY INTELLEKT USULLARINING INTEGRATSIYASI	64
Namazov Gafur Shokulovich	
BALIQCILIK SUBYEKTLARINI RIVOJLANTIRISHDA DUNYO MAMLAKATLARINING O'RNI	69
Beglayev Uchqun Xurramovich	
KAMBAG'ALLIK FENOMENINING IJTIMOYIY-IQTISODIY VA NAZARIY-KONTSEPTUAL ASOSLARI	75
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA HISOB VA BIZNES JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI	81
Artikova R.A.	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DIVIDEND TO'LASH QOBILİYATI KOEFFITSIYENTINING MAQBUL ORALIG'INI ANIQLASH VA UNING INVESTITSION SAMARADORLIKKA TA'SIRI.....	88
Ibragimov G'anijon G'ayratovich	
STRATEGIES TO RAISE AWARENESS OF NATURAL POLLUTION AMIDST RISING POPULATION DENSITY AND GDP PER CAPITA IN UZBEKISTAN	93
Axliddin Aropitdinovich Valiyev, Askarov Farhod Rakhmatovich	
РОЛЬ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ESG-ОРИЕНТИРОВАННОМ РАЗВИТИИ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ.....	99
Айматова Фарида Хуразовна	
KORXONALARDA INVESTITSION FAOLIYATINI RIVOJLANISHINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	107
Shukurillaev Jahongir Botir o'g'li	
DEHQON XO'JALIKLARINI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA KREDITLAR MIQDORINI DIFFERENSIYALLASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIY YONDASHUVLAR	113
Xakimov Zafar Ibragimovich	

Bozor iqtisodiyoti sharoitida agrar tarmoqni davlat tomonidan tartibga solish yagona tizimga asoslanishi lozim. Bunda davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmi budjet mablag'larining yetarligi, ularni o'z vaqtida ajratish, ajratilgan resurslarning maqsadli ishlatilishi hamda moliyaviy yordamning manzilli yo'naltirilishi kabi asosiy tamoyillarga tayanib shakllantirilishi talab etiladi.

Agrar sohaga ko'mak ko'rsatish tizimi turli shakldagi yordam choralarini o'z ichiga olishi kerak: to'g'ridan-to'g'ri yordam (subsidiyalar), bilvosita rag'batlantirish (soliq imtiyozlari va boshqa yengilliklar) hamda vositachilar orqali amalga oshiriladigan qo'llab-quvvatlash (bevosita ishlab chiqarish jarayoniga daxldor bo'lmagan mexanizmlar). Turli shakllardagi ushbu choralar bir-biri bilan uyg'unlashgan holda qo'llanilganda, agrar sohani qo'llab-quvvatlash tizimining barqarorligi va samaradorligi yanada oshadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, kichik agrar xo'jaliklar uchun kredit miqdorining differensiyallashtirilishi iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

A.V. Cheplyanskiy tadqiqot ishida qishloq xo'jaligini moliyaviy qo'llab-quvvatlashda tarmoqlar xususiyatidan kelib chiqib amalga oshirish eng samarali usul ekanligini ta'kidlaydi [1].

K. Pipiz o'z asarida qishloq xo'jaligini soliqlar orqali qo'llab-quvvatlash ularning ham iqtisodiy, ham ijtimoiy tomondan rivojlanishiga olib kelishini ta'kidlab o'tadi [2].

Yurtimiz olimlaridan bo'lgan A.D. Boymuratov o'zining dissertatsiyasida chorvachilikni kreditlashda mavsumiy ozuqa bazasini mustahkamlashga e'tibor berish va manzilli tashkil etishga e'tibor qaratadi [3].

Q.F. Toshmatov tadqiqot ishida fermer xo'jaliklarini kreditlash mexanizmini takomillashtirish orqali qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni rivojlantirish lozimligini, asosan kreditlashda fermerlarning yer maydoni hajmidan kelib chiqib kafolat taqdim etish lozimligini aytib o'tadi [4].

M.Sh. Xojiboev "Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida fermer va dehqon xo'jaliklarini kreditlash tizimini takomillashtirish" nomli tadqiqot ishida tarmoq xususiyatidan kelib chiqib, revolver kreditlash tizimini takomillashtirish lozimligini ta'kidlaydi [5].

U.M. Qo'chchiev o'zining tadqiqot ishida bir xil kredit limiti barcha dehqon xo'jaliklari uchun qo'llanilishi, garov talabi ko'pchilik kichik xo'jaliklar uchun mos kelmasligi, kredit olish jarayonida byurokratik to'siqlar mavjudligi va ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar beradi [6].

Yana bir qancha mamlakatimiz iqtisodchilari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda esa dehqon xo'jaliklarini kreditlashda garov ta'minoti, kredit olish jarayonining murakkabligi, kredit limitlarining mos emasligi asosiy to'siqlar sifatida qayd etiladi.

Bizning fikrimizcha, yuqoridagi olimlarning fikrlarini umumlashtirgan holda, dehqon xo'jaliklarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashda kreditlar miqdorini differensiyallashtirish natijasida quyidagi natijalarga erishiladi:

- moliyaviy resurslardan maqsadli foydalanish ortadi;
- kreditning qaytuvchanligi yaxshilanadi;
- xo'jaliklar moliyaviy yuklamani o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi;
- kredit risklari kamayadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi bir nechta ilmiy yondashuvlar integratsiyasiga asoslandi. Avvalo, qiyosiy tahlil usuli qo'llanilib, kredit limitlarini belgilash bo'yicha turli davlatlar tajribasi o'rganildi va ularning institutsional hamda amaliy jihatlari solishtirildi. Bu yondashuv mavjud siyosat modellari o'rtasidagi farqlarni aniqlash va moslashtirilishi mumkin bo'lgan elementlarni ajratib olish imkonini berdi.

Shuningdek, iqtisodiy-matematik modellashtirish usuli orqali differensiallashtirilgan kredit modeli ishlab chiqildi. Ushbu model kredit resurslarini fermer xo'jaliklarining iqtisodiy holati, ishlab chiqarish salohiyati va risk darajasiga qarab taqsimlash mexanizmini formal ifodalashga xizmat qildi.

Tadqiqotda ekspert baholash usuli ham qo'llanilib, fermerlar, bank xodimlari hamda iqtisodchi mutaxassislarining amaliy fikrlari va professional mulohazalari umumlashtirildi. Bu yondashuv nazariy modellarni real sektor sharoitiga moslashtirishga yordam berdi.

Bundan tashqari, regressiya tahlili orqali kredit hajmi va rentabellik o'rtasidagi statistik bog'liqlik o'rganildi. Mazkur usul iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlarini miqdoriy jihatdan baholash imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yurtboshimiz Shavkat Mirziyoyev paxtachilik va g'allachilikni moliyalashtirishni samarali tashkil etish hamda agrar sohada subsidiyalar ajratishning yangi tizimini qayta ko'rib chiqish va yangi metodologiya asosida shakllantirishga alohida e'tibor bermoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, paxtachilik va g'allachilikni moliyalashtirish, qishloq xo'jaligi texnikalari bilan ta'minlash va suv tejoychi texnologiyalarni joriy etishga jami 29 trillion so'm ajratildi. Sohaga 2,35 trillion so'm subsidiyalar yo'naltirildi.

O'z mablag'idan paxta yetishtirgan xo'jaliklarga paxta qiymatining 10 foizi miqdorida subsidiya ajratilishi natijasida 3430 fermer va klasterlar 151 ming gektar maydonda o'z mablag'i hisobidan paxta yetishtirdi va 1,9 trillion so'm resurs tejaldi.

Yoki paxta yetishtirishga olingan kreditni joriy yil yakuniga qadar to'liq qaytargan fermerlarga foiz to'lovining 4 foiz bandini qaytarib berish imkoniyati tufayli 9 002 nafar fermer 2,5 trillion so'm imtiyozli kreditlarni muddatidan oldin qaytardi.

Kelgusi yilda paxta va g'alla hosili, subsidiya va boshqa xarajatlarga jami 34,2 trillion so'm ajratish rejalashtirilgani, qo'shimcha 200 million dollar mablag' jalb qilib, 800 ta paxta terish mashinasi xarid qilinishi ma'lum qilindi. Bu borada joriy qilinishi taklif etilayotgan yangi qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ko'rib chiqildi.

Jumladan, 2026-yilda agrotexnik tadbirlar, shu jumladan, plyonka va egiluvchan quvurlar uchun qo'shimcha 5 trillion so'm ajratish taklif qilindi. Hosil yetishtirishda kredit limitining 50 foizigacha foydalanganda, sotilgan paxta qiymatining 5 foizi miqdorida subsidiya ajratilsa, o'z mablag'i va qisman kredit hisobidan hosil yetishtiradigan fermerlar soni 4–4,5 mingga yetishi va ularning 2,5–3 trillion so'm mablag'i iqtisod bo'lishi ta'kidlandi.

Hozirda fermerlarga kredit ajratishda moliyaviy barqaror xo'jaliklarga ham, to'lov intizomiga rioya etmayotganlarga ham bir xil foiz stavkasi qo'llanmoqda. Shu bois, fermerlar orasida "intizomli bo'lish – arzon kredit" modelini shakllantirish uchun "A" kredit reytingiga ega xo'jaliklarga 2 foizga, "B" toifadagilarga 1 foizga pasaytirilgan stavkada kredit ajratish va shu orqali intizomli fermerlarning kredit yukini kamaytirish taklif qilindi.

Bundan tashqari, o'z mablag'i hisobidan bug'doy yetishtirgan fermerlarga uning qiymatining 10 foizi miqdorida subsidiya ajratish tashabbusi bildirildi.

Davlatimiz rahbari ta'kidlaganidek, fermerlarni rag'batlantirish, ularda ishonch va iqtisodiy manfaatni kuchaytirish qishloq xo'jaligi rivojining asosiy tayanchi hisoblanadi, shu bois agrar sohada qo'llab-quvvatlash vositalari doimiy ravishda kengaytirib boriladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 21-noyabrdagi "Agrar sohani davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-224-son¹ Farmoniga muvofiq, agrar sohada davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish maqsadida Qishloq xo'jaligi vazirligi huzurida Agrar sohada to'lovlar agentligi tashkil etildi.

Hozirgi vaqtda qishloq xo'jaligida 52 turdagi subsidiya ajratilmoqda. Yangi tizimda ushbu jarayon tubdan soddalashtirilib, inson omili tubdan qisqartirilib, byurokatiya kamaytiriladi, arizalarni ko'rib chiqish to'liq raqamlashtiriladi va barcha jarayonlar "Agroportal" orqali amalga oshiriladi.

Buning uchun "Agrosubsidiya" axborot tizimiga 10 dan ortiq vazirlik va idoralarning axborot tizimlari integratsiya qilinadi.

Jumladan, 2026-yil uchun mo'ljallangan 1,3 trillion so'mlik subsidiyalarni talabgorlar ishtiroki zarur bo'lmagan holda davlat idoralari tomonidan proaktiv tarzda, qolgan subsidiyalar ayrim kelishish, xulosa olish va hujjatlarni rasmiylashtirish bosqichlarini chiqarib tashlagan holda soddalashtirilgan tartibda, ortiqcha ovoragarchiliksiz beriladi. Natijada subsidiya ajratish muddatlari keskin qisqaradi.

Dehqon xo'jaliklarining kreditga bo'lgan ehtiyoji aniqlanib, ularni manzilli yo'naltirish lozim. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, dehqon xo'jaliklari bozor talabiga mos faoliyat yuritishi uchun quyidagi yo'nalishlarda kreditga ehtiyoj sezadi:

- urug'lik va o'g'it xaridi;
- issiqxona/yoritish xarajatlari;
- chorva uchun ozuqa xaridi;
- kichik texnika xaridi;
- mavsumiy ishchi kuchi xarajatlari.

Ehtiyojlar xo'jalik hajmiga qarab keskin farqlanadi, bu esa kreditning differensiyallashtirilishi zarurligini tasdiqlaydi.

Bu mablag'larning sarflanishi sohada qishloq xo'jaligini davlat tomonidan tartibga solish mexanizmi, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmi bilan uyg'unlashib, bir maqsad sari olib boriladigan iqtisodiy siyosat mazmunini ifodalaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, tomorqa yer egalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashning sustligi natijasida juda katta miqdordagi kapital boshqa sohalarga yo'naltirilmoqda. Chunki qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish natijasida yaratiladigan daromad katta xarajat va vaqt talab qiladi. Sarflangan sarmoya tezda o'zini oqlashi va qo'shimcha mablag' yaratilishi sarmoyadorlar diqqat-e'tiboridagi asosiy mezon hisoblanadi.

1 <https://www.lex.uz/uz/pdfs/-7851796>

Bugungi kunda mamlakatimizda amaldagi subsidiya turlari quyidagi shakllarda qo'llanadi:

- urug' va ko'chat yetishtirish uchun subsidiyalar;
- tomchilatib sug'orish tizimlariga subsidiya;
- chorvachilikni rivojlantirish subsidiyalari;
- issiqxona xo'jaliklariga kompensatsiyalar;
- eksportga yo'naltirilgan mahsulotlar uchun transport yoki logistika subsidiyalari;
- sug'urta mukofotlariga subsidiya.

Tadqiqot natijasida amaliyotda mavjud kredit mexanizmining kamchiliklari sifatida quyidagi tizimli muammolar aniqlandi:

1. Bir xil kredit limiti barcha dehqon xo'jaliklari uchun qo'llanilishi;
2. Garov talabi ko'pchilik kichik xo'jaliklar uchun mos kelmasligi;
3. Foiz stavkalari mavsumiy risklarni hisobga olmaydi;
4. Xo'jalik daromadining barqarorligi yetarli baholanmaydi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish va sohada ijtimoiy adolat tamoyillarini joriy etish maqsadida muallif tomonidan "kredit miqdorini differensiyallashtirish modeli" taklif qilindi. Unga ko'ra, xo'jaliklarni segmentlarga ajratish orqali kreditlash mexanizmi amalga oshirildi (1-jadval).

1-jadval. Dehqon xo'jaliklarini sigmetlarga ajratish orqali kreditlash mexanizmi²

Segment	Xo'jalik tavsifi	Taklif etiladigan kredit limiti
A – kichik xo'jaliklar (1–3 sotix)	Asosan tomorqa xo'jaliklari, mayda qoramol, parrandachilik;	10–30 mln so'm
B – o'rta xo'jaliklar (3–10 sotix)	Issiqxona, baliqchilik, sabzavotchilik;	30–80 mln so'm
C – yirik xo'jaliklar (10 sotixdan yuqori)	Ko'p tarmoqli faoliyat: "Tomorqa xizmati" MCHJ	80–200 mln so'm

Jadval ma'lumotlari tahlilida muallif tomonidan ishlab chiqilgan modelda dehqon xo'jaliklari uch guruhga ajratilgan holda alohida mezon asosida kredit miqdorining yuqori va quyi chegarasi ko'rsatib o'tildi. Uning afzalligi shundaki, bir vaqtning o'zida yer maydoni hajmi, xo'jalik turi va kredit miqdori belgilanadi. Kredit miqdorini belgilashda quyidagi formula asos vazifasini bajaradi:

$$K = (E \times R \times S) - D$$

bu yerda:

- K — tavsiya etiladigan kredit miqdori;
- E — xo'jalik ehtiyojlari koeffitsiyenti (1–5);
- R — rentabellik indeksi (0,8–1,3 oralig'ida);
- S — xo'jalik segmenti koeffitsiyenti (A – 0,5; B – 1; C – 1,5);
- D — risklar bo'yicha chegirma.

Ushbu differensiyallashtirish formulasi orqali kreditlar aniq va manzilli tashkil etiladi. Model banklar uchun riskni kamaytiradi, xo'jaliklar uchun esa resurslarning adolatli taqsimlanishini ta'minlaydi. Differensiyallashtirishning iqtisodiy afzalliklari shundaki, dehqon xo'jaligi o'z vaqtida resurs bilan ta'minlansa, banklarda tavakkalchilik pasayadi.

Tadqiqot natijasida quyidagi ijobiy ta'sirlar aniqlandi:

- kredit qaytuvchanligi 12–18% ga oshadi;
- kreditlash bandligining ortishi sababli xo'jalik daromadi 15–25% ga ko'tariladi;
- garov talabi yumshaydi;
- resurslardan tejamkor foydalanish kuchayadi;
- banklar uchun noaniqlik kamayadi.

Dehqon xo'jaliklari kichik miqyosda faoliyat yuritgani sababli an'anaviy, standart kredit mexanizmlari ular uchun mos emas. Shuning uchun kredit miqdorining differensiyallashtirilishi nafaqat moliyaviy qo'llab-quvvatlash samaradorligini oshiradi, balki kredit portfelining sifati ham yaxshilanadi.

Model amaliyotga tatbiq etilganda quyidagi shart-sharoitlar zarur:

- kredit ball tizimining joriy etilishi;
- xo'jalik daromadining mavsumiy tahlili;
- garovning o'rniga kafillik va sug'urta mexanizmlarini kuchaytirish;
- bank–dehqon o'rtasida interfaol masofaviy xizmatlar tizimini rivojlantirish.

2 Muallif ishlanmasi

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida dehqon xo'jaliklarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirishga qaratilgan bir qator ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar shakllantirildi. Avvalo, kredit miqdorini differensiyallashtirish zaruriyati nazariy va empirik jihatdan asoslangan bo'lib, bu yondashuv moliyaviy resurslarni xo'jaliklarning iqtisodiy salohiyati, ishlab chiqarish darajasi va risk profili bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi.

Shuningdek, xo'jaliklarni segmentlarga ajratish amaliyoti kredit resurslaridan samarali va maqsadli foydalanishni ta'minlaydi. Bunday yondashuv moliyalashtirish siyosatini yanada aniqroq va adresli qilishga xizmat qiladi.

Tadqiqotda ishlab chiqilgan formula asosida kredit limitlarini belgilash mexanizmi xo'jaliklarning real ehtiyojlari, rentabellik darajasi hamda risk omillarini kompleks hisobga olishga asoslanadi. Bu esa kreditlash jarayonining iqtisodiy asoslanganligini oshiradi.

Bundan tashqari, kredit olish jarayonini soddalashtirish, garov talablarini maqbullashtirish hamda raqamli kredit baholash tizimini joriy etish zaruriy chora sifatida ilgari suriladi. Bu moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini kengaytiradi va tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi.

Umuman olganda, differensiyallashtirilgan kredit modeli joriy etilishi banklar uchun kredit riskini kamaytirish, dehqon xo'jaliklari uchun esa iqtisodiy faollik va ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mamlakatda moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish, subsidiyalarning manzilliligi va tezkorligini oshirish, jarayonlarni to'liq raqamlashtirish hamda qishloq xo'jaligi subyektlari uchun qulay institutsional muhit yaratish oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash va agrar sektor barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Чеплянский А.В. Государственная политика поддержки доходов сельскохозяйственных товаропроизводителей в Республике Беларусь. Диссертационная работа. Горки, 2007;
2. Пиплз К. Развитие системы сельскохозяйственного кредита в США: уроки для России// Ж. Вопросы экономики. – М.: 1997.
3. Boymuratov A.D. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini tijorat banklari tomonidan kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'nalishlari: i.f.n....diss.avtoref. – T.: 2008. – 23 b.;
4. Toshmatov Q.F. Fermer xo'jaliklarini kreditlash mexanizmini takomillashtirish orqali qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni rivojlantirish: i.f.n... diss. avtoref. – T.: 2010. – 23 b.;
5. Xojiboev M.Sh. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida fermer va dehqon xo'jaliklarini kreditlash tizimini takomillashtirish: i.f.n... diss. avtoref. – T.: 2010. – 22 b.
6. Qo'chchiev U.M. Chorvachilik xo'jaliklariga xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslarini takomillashtirish. Dissertatsiya ishi (i.f.d.). 2020 y.;

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
